

Збереження традицій у підготовці дітей до школи

Демократичні зміни, що відбуваються в суспільстві сприяють формуванню й утвердженню гуманістичної концепції виховання, в якій неповторність та самобутність кожної дитини мають стати найвищою цінністю. Надзвичайно актуальним у цьому контексті є створення системи неперервного навчання і виховання, реформування системи освіти України на засадах наступності дошкільного виховання і початкової освіти.

Вступ до школи є важливим моментом життя дитини. Саме в початковій школі дитина вперше стане суб'єктом соціально нормованої діяльності, коли виконувати слід не лише те, чого хочеться, а те, що треба, і саме так, як цього вимагають вчителі та батьки.

На необхідність інтелектуальної та вольової підготовки дошкільників до систематичного навчання зауважували Я.А.Коменський, Ф.І.Буслаєв, К.Д.Ушинський, Т.Г.Лубенець, С.Ф.Русова, Є.І.Тихеева, В.О.Сухомлинський та інші видатні педагоги.

Сьогодні до вивчення й вирішення проблем готовності до систематичного навчання залучаються фізіологи й гігієністи, які оцінюють готовність за ступенем зрілості органів і систем, загальним станом здоров'я (М.Антропова, С.Громбах, Ю.Змановский, М.Кольцова, Н.Лусканова, Г.Юрко); за здатністю витримувати шкільне навантаження (Т.Сорокіна, Ю.Ямпольська); за біологічним віком та загальними морфологічними характеристиками організму дитини (Н.Попова, М.Студьонкін). Актуальності набуває нейропсихологічний підхід до визначення труднощів підготовки дитини до шкільного навчання. Необхідність такого підходу науковці пояснюють об'єктивним явищем індивідуальних відмінностей дитячої особистості.

Педагоги-дослідники (Д.Андреева, Л.Артемова, З.Лебедева, В.Нечаева, З.Плохій, О.Савченко, В.Якуніна та ін.) вивчають педагогічні аспекти готовності до навчання у школі та адаптації дитини до шкільного життя; психологи (Н.Гуткіна, Л.Божович, В.Давидов, Т.Доронова, В.Кудрявцев, Г.Кравцов, О.Кравцова та ін.) трактують готовність у сукупності фізичних, мотиваційних і психологічних компонентів.

Проблема неперервності освіти, що реалізується шляхом забезпечення наступності змісту навчально-виховної діяльності на різних рівнях освіти (дошкільної та початкової), передбачає вирішення важливого завдання у здійсненні даного процесу – підготовки дітей до навчання у школі.

Шкільне навчання потребує перебудови свідомості дитини, спеціальної спрямованості на серйозну і відповідальну діяльність, сумлінного виконання учнівських обов'язків, працювати за зразком і самостійно, слухати та сприймати навчальний матеріал, а також організаційних навичок.

Навчання вимагає від учорашніх дошкільнят певної працездатності, розумової активності, зосередженості уваги, пам'яті, вольових зусиль, уміння входити в ділові взаємини з вчителями і дружні з учнями та багато іншого. Всього цього діти набувають у процесі свого розвитку в дошкільний період. На час вступу до школи вони відрізняються тим, якою мірою важливі для навчання якості сформовані у кожного. Здатність до розумового напруження, переборення труднощів власними силами, кмітливість і наполегливість, організованість і старанність та інші властивості, „здобуті” в дошкільному віці, великою мірою обумовлюють навчальні успіхи учня.

Традиційно підготовка дітей до школи як цілеспрямований процес здійснюється згідно з програмою навчання і виховання дітей дошкільного віку в дошкільних закладах, а також у сім'ї з метою полегшення подальшого учіння дитини. Необхідність такої підготовки не викликає сумніву, хоча, звичайно, в сімейній практиці вона реалізується по-різному, що залежить передусім від конкретної обізнаності батьків з даного питання. Слід відзначити роль підготовки дитини до навчання не тільки у забезпеченні

наступності між дошкільною та шкільною ланками освіти, а й у збереженні єдності на шляху психічного розвитку та формування особистості дитини. Рівень розвитку особистісних якостей дитини напередодні школи не просто позначається на учбовій діяльності, а значною мірою зумовлює її успішність чи неуспішність, навіть якщо їй не бракує відповідних здібностей і здоров'я.

Зазначимо, що там, де вчителі початкових класів підтримують тісний зв'язок з дошкільними закладами і заздалегідь знайомляться зі своїми майбутніми учнями, потрібно значно менше часу для взаємної адаптації, а також спостерігається нижчий відсоток неуспішності в першому півріччі за рахунок досконалішого знання педагогом кожної дитини, її сильних і слабких сторін та врахування даних аспектів у своїй роботі.

Наразі особливо актуалізується комплексний підхід до виховання, що передбачає посилення взаємодії з сім'єю в дошкільних закладах (Ю.Бабанський, Ф.Корольов, Г.Кравченко, М.Поташкін, М.Скаткін, О.Сухомлинська). Педагоги та батьки домагаються справжньої єдності у вихованні дітей, яка ґрунтується на взаємній повазі, довір'ї, взаєморозумінні. Це сприяє не тільки підвищенню педагогічної свідомості батьків, а й зміцненню батьківського колективу, формуванню його готовності до співробітництва з учителем у наступний період шкільного життя їхніх дітей.

Підготовка до школи за своїм змістом і спрямованістю розрізняється як загальна і спеціальна. Першою передбачено ознайомлення дітей з елементарними моральними нормами та етикою поведінки, виховання пізнавальних інтересів, бережливого ставлення до природи, формування самостійності, відповідальності, наполегливості та інших позитивних рис. Друга має на меті озброїти дітей знаннями і вміннями, які безпосередньо визначають можливість включення в навчальну діяльність (слухати й виконувати інструкції, вчасно взятися за діло й довести справу до кінця тощо), або які тією чи іншою мірою вводяться у зміст окремих дисциплін початкової школи (навички розв'язання простих арифметичних задач, читання, здійснення звукового аналізу слів тощо).

В „Материнській школі” Я.Коменський [3] серед багатьох заходів, які повинні готувати дітей до школи, вирішального значення надавав формуванню у дітей почуття любові та поваги до школи і вчителя. Адекватною формою підготовки дітей до навчальної діяльності педагог вважав виховні бесіди з майбутніми школярами.

Знані педагоги XVIII-XIXст. (Ф.Дістервег, Й.Пестолоцці, Ж.Руссо, Ф.Фребель) особливу увагу звертали на набутий практичний досвід дитини.

Як свідчить аналіз наукових джерел, зарубіжний досвід підготовки дітей до школи представляють найбільш відомі педагогічні системи (М.Монтессорі, С.Френе, Р.Штейнер, Ф.Емілія). В кінці XIX – на початку XX століття зростає потреба в якісних знаннях. Саме тому питання підготовки дітей до школи стають більш актуальними. В цей час визначаються два підходи до вивчення і формування у дітей готовності до школи.

В зарубіжній педагогіці ця проблема потрапляє під вплив ідеалістичних філософських течій, що зумовлюють біологізацію, індивідуалізацію педагогічних теорій (О.Декролі, Д.Дьюї, М.Монтессорі) [6].

У вітчизняній науці розвиток поглядів на підготовку дітей до школи сформувався під впливом праць видатного вітчизняного педагога К.Ушинського та його послідовників. Цей період у становленні процесу підготовки дітей до школи характеризувався:

- прагненням до систематизації знань, які необхідно одержати дітям;
- зв'язком розумового виховання і розвитку мовлення;
- розумінням визначальної ролі естетичного виховання;
- усвідомленням необхідності розвитку творчих здібностей [6].

Про вольову готовність К.Ушинський зазначав: „... Привчіть дитину робити не тільки те, що її цікавить, але й те, що не цікавить, – робити заради приємності виконати свій обов'язок. Ви готуєте дитину до життя, а в житті не всі обов'язки цікаві ...” [3, с.179].

Результативними формами підготовки дитини до школи педагог вважав

заняття, на яких радив вихователям і батькам майбутніх школярів більше малювати, відгадувати загадки, заучувати напам'ять невеличкі римовані твори, описувати пропоновані малюнки, розв'язувати життєво-важливі ситуації.

Відомий педагог, методист Т.Лубенець також значну увагу приділяв розвитку розумових здібностей і моральних якостей дітей. Він радив раніше розпочинати елементарне навчання дітей з метою стимулювання особистісного розвитку, підкреслював роль батьків щодо становлення емоційно-вольової готовності дітей [1].

Історичний досвід підготовки дітей до школи засвідчує, що чільне місце в науковому аналізі українського дитячого садка і школи належить С.Русовій. В роботі з дітьми, в тому числі й у процесі підготовки дитини до школи, важливу роль педагог відводила врахуванню психологічних особливостей; створенню умов для зацікавлення дітей пізнавальною діяльністю; організації навчання на засадах української національної культури; співпраці дорослих і дітей у процесі навчання; творчому підходу вчителів до професійної діяльності [8].

Провідним завданням підготовки до навчання у школі С.Русова вважала виховання у малечі пізнавальних інтересів й формування умінь, навичок самостійного набуття знань.

Видатний педагог А.Макаренко [3] багато уваги приділяв питанням початкового сімейного виховання. Він високо оцінював значення раннього віку в формуванні всебічно розвиненої особистості. Говорячи про умови розвитку дитини з ранніх років, А.Макаренко підкреслював особливе значення сім'ї, умов її життя та устрою. Педагог детально розглядав питання організації трудового виховання дітей дошкільного віку, керівництва грою, виховання культурно-гігієнічних навичок у дітей тощо.

Цікавий досвід підготовки дітей до школи знаходимо в педагогічній спадщині В.Сухомлинського. Педагог приділяв багато уваги організації роботи з дітьми старшого дошкільного віку, стверджував, що дошкільник

дивує гострою пам'яттю, живою уявою, чутливою емоційною реакцією на явища навколишнього світу [9]. В Павлиській середній школі склалася певна система підготовки дітей до шкільного навчання, яка включала вивчення дітьми природи й навколишнього життя, розвиток їхнього мислення, прищеплення їм високих моральних якостей, працездатності, естетичних смаків.

Сучасною є ідея педагога про те, що дитину необхідно виховувати, орієнтуючись на майбутнє. Якщо врахувати, що незабаром дошкільник має стати школярем, то його успішність передусім визначатиметься тим, наскільки готовим він підійде до цієї нової й складної для нього діяльності.

Важливого значення у підготовці дитини до школи традиційно відіграє гра (Д.Ельконін О.Запорожець, В.Котирло, Г.Люблінська та ін). Основоположник сучасної системи дошкільного виховання німецький педагог Фрідріх Фребель розробив систему ігор і занять з дітьми дошкільного віку, що сприяло різнобічному розвитку дошкільників. Вчені відзначають, що у шестирічних дітей спостерігаються тривалі змістовні ігри з визначеним сюжетом і закріпленими ігровими ролями, що пояснюється перш за все особливостями розумового розвитку, здатністю утримувати увагу, дотримуватись правил [5; 10]. Якщо в дошкільному дитинстві учасники гри орієнтовані переважно на сам ігровий процес, то в кінці дошкільного та на початку молодшого шкільного віку суттєвим для них стає передусім результат гри.

Науковці підкреслюють надзвичайне значення гри не лише в дошкільному дитинстві, а й в усьому подальшому житті. В ігровій діяльності знаходять свій вихід усі основні потреби дитини: у спілкуванні, рухових діях, самоствердженні, у задоволенні власних інтересів і потреб. Граючись, діти оперують набутими знаннями, через гру ці знання постійно збагачуються, уточнюються, розвиваються уява, пізнавальні можливості, творчі здібності. У спільних колективних іграх діти оволодівають нормами поведінки, спілкування.

Великого значення сучасні науковці надають і трудовому вихованню майбутніх першокласників. Специфіка праці дошкільника полягає в тому, що вона тісно пов'язана з грою, оскільки трудова та ігрова діяльності мають спільне походження – діяльнісне прагнення дитини до самостійності й відтворення життя дорослих. Разом з тим, на відміну від гри, яка більшою мірою має стихійний характер, трудова діяльність потребує цілеспрямованості й відповідальності, докладання вольових зусиль для долавання перешкод, власного „не можу” й „не хочу”. На жаль, у сучасній дошкільній освіті трудове виховання зводиться до організації різних видів і форм дитячої праці, пов'язаної з набуттям елементарних умінь із самообслуговування та побутового обслуговування й ознайомлення дітей з працею дорослих (Р.Буре, О.Кононко, С.Коробко, В.Кузьменко та ін.).

Набуття старшим дошкільником пізнавального досвіду відбувається шляхом експериментування, зіставлення, порівняння, співвіднесення елементів спостережень, намагання їх інтерпретувати. Поступовий розвиток мовленнєвої діяльності не лише збагачує процес спілкування, а й дає дитині можливість вербалізувати власні пізнавальні дії, що дозволяє діяти цілеспрямовано й організовано (О.Дусавицький, О.Ліннік, В.Лозова, Г.Тарасенко та ін.).

Розвиток інтелектуальних механізмів сприяє формуванню уявлень про зв'язки між предметами і явищами та надає пізнавальній діяльності дитини цілеспрямованості. До кінця дошкільного навчання відбувається формування в дитини якісно нового мислення, що пов'язано передусім з освоєнням розумових операцій, умінням заздалегідь планувати власні дії (Н.Бібік, Н.Харченко, Л.Пореченко, С.Дем'яненко та ін.).

Завдяки розвитку свідомості формуються функції планування й рефлексії. Поведінка старших дошкільників доповнюється фазою інтелектуального міркування. Завдяки цілеспрямованому навчанню розширюється коло можливостей дитини, відбувається привласнення досвіду

людства. Через діяльність діти набувають відповідних умінь та навичок, необхідних їм для подальшого навчання.

Отже, традиційні та сучасні аспекти підготовки дітей до школи обумовлюють вагомий внесок у загальний розвиток особистості дитини, поглиблюють знання й удосконалюють раніше набуті навички. Такий взаємозбагачуючий зв'язок є запорукою формування шкільної зрілості, всебічного та гармонійного розвитку дитини – майбутнього школяра. Таким чином, усі дошкільні види діяльності покликані стати своєрідним підґрунтям, що живить і надихає навчальну діяльність. Успіх у навчанні в початковій школі – це накопичений результат, який отримала дитина в ході загального розвитку протягом 7-10-го років життя та у видах діяльності попередніх років, те позитивне, чим збагатила власний життєвий досвід для себе.

Список використаних джерел:

1. Волошина В.Я. Педагогічна й освітня діяльність Т.Г.Лубенця. – К.: Видавничий центр „Академія”, 1999. – 128с.
2. Воспитание дошкольников в труде / под ред. В.В. Нечаевой; [сост. Р.С. Буре]. – М.: Просвещение, 1974. – 192 с.
3. Історія дошкільної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів / Упор. З.Н.Борисова, В.З.Смаль. – 2-е вид., допов. – К.: Вища школа, 1990. – 423 с.
4. Коробко С.Л. Шестирічний учень / С.Л. Коробко. – К.: Т-во „Знання” УРСР, 1986. – 48 с.
5. Люблинская А.А. Детская психология. – М.: Просвещение, 1971. – 415с.
6. Парамонова Л.А., Протасова Е.Ю. Дошкольное и начальное образование за рубежом: история и современность. – М.: Издательский центр „Академия”, 2001.
7. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.): Нариси / Редколегія: М.Д. Ярмаченко, НЛ. Калениченко, С.У. Гончаренко та ін. – К.: Рад. шк., 1991.

8. Русова С.Ф. Вибрані педагогічні твори / За ред. О.В.Проскури. – К.: Освіта, 1996.
9. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5-ти томах. – К.: Рад. школа, 1976-1977.
10. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М, 1978. – 301 с.